

MIRALLS

Frida Berrigan

“La presència d’empreses que es beneficien directament de la guerra és un aspecte nou”

pàg. 4 i 5

TRANSFORMACIONS

Ahaztuak 1936-1977

treballa per reconstruir la història usurpada

pàg. 6 i 7

DIRECTA 245

13 d'octubre de 2011

FOTOGRAFIA:
Robert Bonet

Podem dir no?

Des de fa ja més d'un any, una important crisi de deute està afectant nombrosos països europeus. Els ajustaments i les retallades imposades per les credidores, siguin els mercats internacionals o el Fons Monetari Internacional (FMI), la Unió Europea (UE) i el Banc Central Europeu (BCE), afecten diàriament milers de famílies arreu d'Europa. Quina és la situació a l'Estat espanyol i com s'ha arribat fins aquí? Quines alternatives tenim davant la tirania del deute? Podem dir no a pagar el deute? Dos membres de la campanya Qui deu a Qui? ens ajuden a respondre aquestes i altres preguntes.

Dani Gómez-Olivé i Iolanda Fresnillo
afons@setmanaridirecta.info

La primera qüestió que hauríem de tenir en compte en parlar del deute és que molts altres països han passat abans pel que estem vivint actualment a Europa. Com sabem, el deute extern ha estat, durant dècades, una eina de dominació i neocolonialisme que ha transferit ingents quantitats de diners i de recursos naturals del Sud Global al Nord Global. És important, doncs, revisar què ha significat i què significa, encara, el deute al Sud i quines respostes s'hi han donat.

El deute al Sud

Quan, a inicis dels anys 80, molts països empobrits van entrar en una crisi de deute –crisi que encara avui pesa sobre ells–, aquests països van acudir a les institucions financeres internacionals, especialment l'FMI i el Banc Mundial, a la recerca d'ajuda. Aquestes institucions els van oferir nous crèdits, per poder fer front al pagament del deute acumulat, però a canvi de l'exigència d'aplicar reformes i retallades que, de fet, impossibilitaven garantir el benestar de la població. Els sona? Aquests ajustos, coneguts com a plans d'ajustament estructural, no només van implicar retallades socials, sinó també la imposició d'un model

Aquesta mateixa lògica de fugida cap endavant, en què es prioritza el pagament del deute per damunt de qualsevol prestació social, és la que ara s'està imposant a Europa. Tanmateix, la història és sàvia i ens explica que la manera com els diferents països decideixen –sobirana o de forma imposada– fer front al deute pot marcar les diferències. En efecte, ara sabem que aquells països que han fet prevaler la seva sobirania per damunt de la imposició de les credidores són els que han pogut sortir millor de les seves respectives crisis de deute. Aquest és el cas de l'Argentina, que va suspendre pagaments l'any 2001; de l'Equador, que va auditar l'origen del seu deute i va anul·lar crèdits il·legítics el 2009; o de Malàisia, que durant la crisi del sud-est asiàtic, el 1997, va aconseguir evitar l'FMI i els seus programes d'ajust estructural, cosa que va fer que els indicadors econòmics es recuperessin molt més ràpidament que els dels països veïns. A Europa, de moment, només tenim el cas del poble islandès, que ha obligat el govern del país a desmarcar-se del jou del retorn de deutes il·legítics.

Quin serà el camí que emprendrem a l'Estat espanyol? La resposta és a les nostres mans. Per començar, ens cal entendre com hem arribat a l'actual situació de sobreendeutament de la nostra economia, per poder revelar-nos-hi des del coneixement i exigir que no ens facin pagar a nosaltres la seva festa...

I com va començar la crisi del deute a casa nostra?

L'arrel del problema a casa nostra no difereix gaire de l'origen de la crisi als països del Sud ara fa 40 anys. Actualment, com als anys 70, les economies amb excedents de capital (tal és el cas de l'Alemanya reunificada, a inicis del segle XXI) necessitaven col·locar els seus excedents a països deficitaris (tal és el cas de l'Estat espanyol). Així doncs, des de l'entrada en vigor de l'euro, el creixement d'Alemanya s'ha accentuat gràcies a l'endeutament dels països més febles de la unió monetària. En efecte, igual que va passar als anys 70 amb els països del Sud, Alemanya ha estat finançant l'exportació dels seus béns i serveis cap als anomenats països perifèrics de la UE mitjançant la concessió de crèdits.

–
Des de l'entrada en vigor de l'euro, el creixement d'Alemanya s'ha accentuat gràcies a la concessió de crèdits als països més febles de la unió monetària

–
econòmic basat en l'obertura de mercats i l'exportació a qualsevol preu de matèries primeres, amb l'únic objectiu d'aconseguir divises per pagar les credidores. Lluny de significar una sortida a la crisi del deute, aquests plans van enfonçar nombrosos països en dècades d'empobriment, van incrementar les desigualtats i van suposar una transfusió de recursos incessant cap a les seves credidores.

Promotores i constructores espanyoles van poder endeutar-se de forma irracional per la facilitat que tenien per trobar crèdit barat –que els venia, en gran mesura, directament o indirectament, d'Alemanya–, amb la fe cega que aquest era un negoci que mai no tenia pèrdues. Per tant, els bancs alemanys van prestar diners directament a l'empresariat del negoci del totxo espanyol i, indirectament, van prestar diners als bancs espanyols, que també van voler treure partit de la bombolla immobiliària. Així va ser com els bancs espanyols van poder atorgar tan fàcilment centenars de milers d'hipoteques i de crèdits a famílies i empreses espanyoles, especialment al sector de la construcció. Per això, podem afirmar que, en l'origen d'aquest deute privat tan voluminós, hi ha part de responsabilitat –o, més ben dit, d'irresponsabilitat– d'aquelles que van prestar sense cap tipus de control sobre la capacitat real de retorn d'aquests crèdits.

Quin és el deute total de l'economia espanyola?

Podem estimar el deute de tota l'economia espanyola en el 400% del PIB, xifra que, en nombres absoluts, se situaria al voltant dels 4,25 bilions d'euros. Segons el Banc d'Espanya, del total del deute, la quantitat que deuen les administracions públiques representa prop de 700.000 milions d'euros, la de les famílies espanyoles és inferior al bilió d'euros i la de les empreses és d'1,3 bilions. Pel que fa al deute que han contret els bancs espanyols entre ells o amb creditors internacionals (ja sigui amb bancs privats o públics, com és el cas del Banc Central Europeu, o amb fons i assegurances), és de prop d'1,35 bilions d'euros. Així doncs, el deute que han adquirit totes les administracions públiques espanyoles només representa el 16% del total del que s'exigeix a l'economia espanyola, mentre que els agents privats acumulen el 84% del deute total. Per tant, els bancs (amb un 32%) i les empreses no financeres (amb un 31%) són les principals causants del sobreendeutament de l'economia espanyola.

Per això, per bé que constantment s'afirma que l'Estat espanyol té un problema de deute sobirà, el cert és que el problema del deute espanyol radica, fonamentalment, en el deute que ha acumulat el sector privat, que és el que s'ha endeutat fins a nivells insostenibles. Aquest sector privat, en especial el bancari, està avalat per l'Estat en gran part. La gran quantitat de deute privat i l'existència d'aquests avals públics provoquen que, actualment, el futur de l'economia espanyola estigui en joc.

Què en sabem, del deute extern espanyol?

El deute contret per l'Estat espanyol amb creditors estrangers ascendeix a 1,7 bilions d'euros, xifra que representa prop del 170% del PIB espanyol. Segons els càlculs anteriors, aquesta quantitat significa gairebé la meitat del que deu el conjunt de l'economia espanyola. De tot aquest deute extern, la part de deute públic amb l'estranger representa únicament el 18%, mentre que tot el sector privat deu el 82% restant. Així doncs, d'acord amb el Banc d'Espanya, les agents privades deuen una quantitat propera al 140% del PIB espanyol a l'estranger, en un moment d'estancament de l'economia i amb gairebé cinc milions de persones a l'atur. D'aquí, el ner-

viosisme del mercat internacional, ja que un possible impagament del deute extern per part dels deutors privats també tindria efectes immediats sobre les creditors estrangeres.

Com n'està, de sanejada, l'economia espanyola?

Els comptes públics espanyols estaven altament sanejats abans de la crisi econòmica. Pel que fa al dèficit públic, no va ser fins l'any 2008, ja en plena crisi financera i econòmica, que es va tornar a tenir un dèficit públic superior al 3% del PIB, el límit establert pel *Tractat de Maastricht*. De fet, durant els nou anys anteriors a la crisi, el dèficit pressupostari sempre s'havia mantingut per sota del 3% i fins i tot s'havia arribat a tenir superàvit fiscal els tres anys immediatament anteriors a l'esclat de la crisi. No obstant això, no hi ha estudis seriosos que expliquin perquè és necessari obeir aquests nivells de disciplina fiscal, sobretot quan s'està en un període de recessió o d'estancament de l'economia.

El deute total (públic i privat) de l'economia espanyola s'estima en el 400% del PIB, uns 4,25 bilions d'euros

No obstant això, amb la crisi, es produeix una caiguda en picat dels ingressos de les administracions públiques, a causa del tancament internacional del crèdit, que provoca la fallida de milers d'empreses i l'augment estrepitos de l'atur al país, que passa del 8% al 21% de la població activa en menys de tres anys. D'aquesta manera, d'una banda, s'ingressa menys perquè hi ha menys gent cotitzant i, d'altra banda, es gasta més perquè hi ha més gent que està cobrant la prestació de l'atur. La factura de la despesa pública també ha augmentat a causa de les ajudes al sector bancari, que, tal com veurem més endavant, ascendeix a un mínim de 100.000 milions d'euros. Alhora, hi ha una disminució d'ingressos important arran de la caiguda de la recaptació per l'impost de societats, a causa, tal com s'ha dit, del tancament de moltes empreses. Aquest

El poder financer ha estat cada vegada més assenyalat com un dels grans responsables de la crisi
-
Arxiu Albert Garcia

fet ha suposat que, a finals de 2010, el dèficit fiscal s'hagi situat en el 9,2% del PIB espanyol (98.227 milions d'euros), mentre que la mitjana de la UE és del 6,4%.

Lamentablement, les solucions que fins ara ha dut a terme el govern espanyol per reduir aquest dèficit estaven en la línia de retallar despesa pública, en lloc d'augmentar els ingressos per mitjà d'impostos directes. Així doncs, mentre el govern tranquil·litzava els mercats presentant una retallada de la despesa social de 15.000 milions d'euros, no s'ha plantejat cap reforma fiscal progressiva en profunditat. Més encara: s'ha procedit a fer el contrari. Durant l'última dècada, s'ha produït la pràctica desaparició d'un impost que afavoreix les rendes més altes, l'impost de successions i donacions, la recaptació del qual s'estima en 3.000 milions d'euros. Així mateix, també és alarmant la disminució progressiva de l'impost que han de pagar les persones que tenen més sobre les rendes del treball de les persones físiques (IRPF). Quan es va crear aquest impost, l'any 1978, les persones que rebien més salari pagaven el 65%, mentre que, actualment, les que guanyen més només paguen un 45% (que podem comparar amb el 56% que paguen a Suècia, el 54% de Bèlgica o el 52% d'Holanda). Per la seva part, tot i que l'impost de societats és del 30% dels beneficis per a les grans empreses, en realitat, aquestes únicament tributen una mitjana del 15%. A més, el gran capital s'amaga rere les Societats d'Inversió de Capital Variable (SICAV), que només tributen l'1%. Tot això, sense considerar l'elevat frau fiscal que impera al país, que s'estima al voltant dels 80.000 milions d'euros, xifra que suposa més de cinc vegades les retallades socials del govern socialista.

En conseqüència, s'entén que, per afrontar l'equilibri fiscal, s'ha de desenvolupar una nova política fiscal que obligui a pagar més a la gent que té més. D'aquesta manera, es recaptarien més impostos, el dèficit fiscal seria molt més baix i es podrien dur a terme polítiques molt més redistributives.

El deute públic?

Pel que fa al deute públic espanyol, fins a finals de l'any 2010, complia estricta-

ment els criteris de Maastricht. Així, el 31 de desembre de 2010, el deute se situava en el 60,1% del PIB. De fet, el deute públic espanyol és dels més baixos dels països de la zona euro, molts dels quals, sorprenentment, tenen un deute públic que supera el líndar del 60% establert a Maastricht des de fa temps. Aquest és el cas de França (82%), Alemanya (83%), Portugal (93%), Irlanda (96%), Bèlgica (97%), Itàlia (119%) o Grècia (143%). La mitjana de la UE és del 80%. Des de l'any 2000, el deute públic espanyol s'ha situat sempre per sota del 60% del PIB i no ha estat fins a l'inici de la crisi que ha augmentat del 40% de 2008 al 60% de finals de 2010. Això ha estat així, precisament, per la necessitat del govern central d'emetre deute públic per poder fer front a les ajudes als bancs privats i a l'augment del dèficit. Tot i així, segons les previsions oficials, el deute públic se situarà per sota del 70% del PIB a finals de 2011, un nivell inferior a la mitjana europea.

Llavors, per què se centra l'atenció sobre el deute públic espanyol si és dels més baixos de la UE? Per què els mercats no assetgen de la mateixa manera altres economies europees com la francesa o l'alemanya, que tenen un deute públic molt superior a l'espanyol? Part de la resposta es troba en el fet que, precisament, són els bancs alemanys i francesos els que han contret més deute amb l'economia espanyola (ja sigui pública o privada). I són aquests mateixos bancs els que pressionen perquè l'economia pública espanyola estigui tan sanejada com sigui possible, per si l'Estat espanyol s'hagués de fer càrrec del deute privat dels bancs espanyols, del qual ells mateixos també són creditors.

Però això només respon a part de la pregunta plantejada, ja que menys de la meitat del deute públic està en mans estrangeres. En realitat, els bancs i les inversores espanyoles són les principals creditors del deute públic espanyol, ja que en posseeixen un 55% del total. Així, com a creditors, obliguen el govern a prioritzar el pagament dels deutes que l'Estat té amb ells per sobre de la seva obligació bàsica, que és cobrir les necessitats socials bàsiques de la població. Ara, aquesta obligació s'ha traslladat a la Constitució espanyola. En efecte, la

recent reforma de la Constitució, duta a terme sense referèndum i amb un ampli rebuig de la societat civil, no només fixa un límit al dèficit públic, sinó que estableix que el pagament del deute "gaudirà de prioritat absoluta". A més, determina que els crèdits que generen aquest deute "no podran ser objecte d'esmena o modificació" i, d'aquesta manera, limita la capacitat sobirana de negociar una reestructuració del deute o, fins i tot, de decidir el seu repudi en cas que sigui necessari.

Tot i tenir un deute públic més elevat que l'espanyol, França i Alemanya no són assetjades pels mercats perquè, precisament, són bancs francesos i alemanys els que han contret més deute amb l'economia espanyola

Si això no fos suficient, els bancs també exigeixen al govern que s'enduti per convertir el seu deute privat en deute públic. Com? A través de mecanismes tan subtils i difícils d'entendre per al conjunt de la població com la compra d'actius tòxics (els més que improbables cobraments de la bombolla immobiliària), avals, garanties i ajudes públiques per salvar i reestructurar el sector financer. Així, en total, s'han destinat un mínim de 100.000 milions d'euros (el 10% del PIB espanyol) a ajudes públiques als bancs. Aquestes han servit perquè el sector financer privat pugui desfer-se d'actius tòxics dels seus balanços, pagar part dels seus deutes i reestructurar-se per guanyar competitivitat i beneficis en l'actual moment de crisi. I això, en gran part, ha estat possible perquè l'Estat s'ha endeutat, en nom de la població, per poder ajudar la banca privada.

D'aquesta manera, la banca privada –que en realitat és el sector més endeutat– està aconseguint convertir els seus deutes privats en els nostres deutes públics amb la pressió que exerceix sobre el govern. Com a mínim, resulta una paradoxa que les mateixes agents que van causar la crisi siguin les que ara exigeixen que la població pagui la festa dels anys de crèdit fàcil. Quan les creditors veuen que el govern espanyol està disposat a tot tipus de mecanismes financers per salvar el sector bancari, entenen que cal pressionar el govern, sabent que, en última instància, l'Estat avalarà qual-sevol impagament de les grans agents privades, especialment dels bancs.

Aquesta pressió dels mercats financers va en detriment de la població, que s'està quedant sense recursos arran de les retallades i que, més que mai, necessita serveis públics tan essencials com la salut, l'educació o els serveis socials; especialment en un moment en què les ajudes o subsidis socials han passat a ser essencials per a més d'1,3 milions de famílies (el nombre de famílies amb tots els membres en situació d'atur).

Davant d'això, la qüestió tal vegada no és si podem no pagar el deute, sinó si ens podem permetre pagar-lo, a costa de l'empobriment de la població. I donada la impossibilitat d'assumir el pagament del deute, socialment i econòmicament, per què no l'auditem per repudiar-ne tota aquella part que pugui resultar il·legítima? Altres ho han fet i no els ha anat tant malament...

La població diu "no" a viure en deutecràcia

Madrid va acollir, el cap de setmana passat, la trobada *Vivint en deutecràcia: el deute als països del Nord, aprenent del Sud*, amb la participació d'activistes i experts procedents d'Islàndia, Grècia, Irlanda, Portugal i d'arreu de l'Estat espanyol. Organitzada per la xarxa per l'abolició del deute extern Qui deu a Qui? i amb el suport del Grup de Treball d'Economia de l'Acampada Sol-Moviment 15-M de Madrid, aquesta trobada ha servit per abordar diverses experiències relacionades amb la crisi, el deute i els rescats financers. En un moment en què la possible suspensió de pagaments de Grècia es fa cada dia més factible i en el qual cada dia també és més evident que les mesures d'ajustament i les retallades no estan ajudant a sortir de la crisi, la població ha volgut fer un pas endavant no només per informar-se i formar-se, sinó també per construir sortides alternatives

IL·LUSTRACIONS:
Marc R. Porcell

a la crisi. En aquest sentit, un objectiu clau de la trobada ha estat avaluar les alternatives als anomenats *rescats*: per exemple, l'auditoria del deute o el repudi (no pagament), així com la possible aplicació d'aquestes mesures al cas espanyol.

Si bé els governs de Grècia, Irlanda i Portugal, incapaçs de suportar el pes del seu deute, s'han vist obligats a acceptar rescats imposats per la UE i l'FMI, la seva societat civil ja ha iniciat processos d'auditoria ciutadana del deute. També ha participat en aquesta trobada Gunnar Skuli Armannsson (ATTAC Islàndia), per explicar l'experiència del poble islandès, que, rebutjant assumir els errors de les qui han portat el país a l'abisme, ha dit no al pagament d'un deute il·legítim. És una sortida a la islandesa la via d'escapament? Aquesta ha estat una de les qüestions més debatudes, juntament amb l'anàlisi d'altres sortides com la que va posar en pràctica l'Equador el

2007, quan va auditar el seu deute extern i va utilitzar els resultats d'aquesta auditoria per renegociar una part important del seu deute.

Des de Qui deu a Qui? plantegen que només quan els pobles coneixen la veritat poden reclamar els seus drets i oposar-se amb força a les mesures d'austeritat i a la càrrega insostenible del deute. D'aquesta necessitat de conèixer, en va sorgir la iniciativa de les jornades, així com el llibre *Vivint en Deutecràcia*, publicat recentment per l'editorial Icaria. Aquest llibre és fruit d'un treball col·lectiu d'activistes contra el deute extern que volen explicar a la població què hi ha darrere d'aquesta problemàtica. El llibre revisa diferents situacions de crisi del deute a Europa i al Sud Global (els casos de Grècia, Irlanda, Hongria, Islàndia, l'Argentina, l'Equador, Zàmbia, Mali, Tunísia, Indonèsia i la crisi del sud-est asiàtic) i se centra particularment en el cas espanyol.

